

מהם.

אך עדיין תיקשי: ומאי קא משמע לן בכך?
— דאחבה וריעות נהגים זה בזה.

אם כן, היינו רישא?!

ומשינינן: הא קא משמע לן — דכולה
ברייתא בשיטת רבי שמעון היא.

תא שמע, מהא דאמר רבי יוחנן בן נורי:

היאך חלכה זו של צרת ערוה רווחת, נוהגת,
בישראל?

אם נעשה כדברי בית שמאי — הולד ממזר
לדברי בית הלל!

ואם נעשה כדברי בית הלל — הולד פגום
לכהונה, מדין חלל, לדברי בית שמאי! וכפי
שיתבר לקמן שלומדים זאת מקל וחומר
מאלמנה לכהן גדול, שבנה חלל.

בואו ונתקן לחן לצרות שיהו חולצות ולא
מתייבמות, אלא ינשאו לאחר חליצה לשוק,
ויהיו הן כשרות ובניהם כשרים, לדברי הכל.

לא הספיקו לגמור את הדבר, עד שנטרפה
השעה.

אמר לו רבי שמעון בן גמליאל לרבי יוחנן
בן נורי:

מה נעשה להם לצרות ערוה הראשונות,
שכבר נתייבמו לפני התקנה לפי בית שמאי,
מעתה, לאחר שנתקן להן שלא להתייבם.

דהיינו, נוכל לתקן רק מכאן ולהבא. אך מה
תקנה תהיה לבניהם הממזרים של אותן
צרות ערוה, לאחר שכבר התייבמו, לפי בית
שמאי?!

ומוכיחה הגמרא: אי אמרת בשלמא עשו
בית שמאי כדבריהם, היינו דקאמר: מה
נעשה לתקן את הבנים הממזרים?

אלא, אי אמרת לא עשו כדבריהם — מאי,
מה היתה שאלתו של רבי שמעון בן גמליאל
"מה נעשה"?

והרי אין ממזרים שצריך לדאוג לתקנתם?!

אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה,
המדובר כאן אינו בתקנת הממזרים, אלא
לענין תקנת הצרה עצמה, לפי בית שמאי.

ושאלתו "מה נעשה?" — הכי קאמר:

הנך צרות ערוה דבית הלל, שלפי בית הלל
אין צורך לחלוץ להן, אם הלכו ונישאו ללא
חליצה —

לבית שמאי — היכי נעביד להו תקנה,
שיהיו מותרות לבעליהן? שהרי לבית שמאי
הן לא הותרו לשוק בלי חליצה, והן עומדות
באיסור לאו, של "לא תהיה אשת המת
חוצה", על בעליהן.

שמא תאמר, ליחלצו עתה,

אין זו תקנה, כי על ידי שנחייב אותן לחלוץ
— מימאסי אנבריהו! הן ימאסו בכך על
בעליהן.

וכי תימא מה איכפת לנו? — לימאסן! ומה
בכך שימאסו על בעליהן, שהרי אסורות הן
להם לפי בית שמאי.

תשובתך: אמר הכתוב [משלי ג] "דרכיה
דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום".

וזה מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל: מה

ודוחה הגמרא: **ותסברא**, וכי סבור אתה שאפשר לומר כך?

וכי רבן גמליאל, מתלמידי בית שמאי הוא? והרי מבני בניו של הלל הוא!..

אלא, שאני בתו של רבן גמליאל, דאילונית הואי. ולכן אין צרתה נחשבת לצרת ערוה. וכמו ששינינו במשנה הראשונה: וכולן שנמצאו איילונית צרותיהן מותרות. היות ומתברר שקידושיה היו מקח טעות, ואין צרתה ערוה.

ומקשינן: **והא מדקתני סיפא** של אותה ברייתא: **אחרים אומרים: בתו של רבן גמליאל, אילונית היתה.** ולכן ייבם רבן גמליאל את צרתה.

מכלל זה יש לנו להוכיח, דתנא קמא סבר, שבתו של רבן גמליאל **לאו אילונית היתה,** ובכל זאת ייבם רבן גמליאל את צרתה!

ומשינינן: לעולם, בין לפי תנא קמא ובין לפי אחרים, בתו של רבן גמליאל היתה איילונית.

ובשאלה האם הכיר בה אחיו של רבן גמליאל שהיא איילונית בשעת קידושיה, והאם **לא הכיר בה בשעת קידושין** — **איכא בינייהו של תנא קמא ואחרים.**

וכך היא המחלוקת בין תנא קמא לאחרים:

האם צרת בתו איילונית מותרת ליבום רק כשלא הכיר בה בשעת קידושיה שהיא איילונית, והיה מקחה מקח טעות, ולכן צרתה אינה צרת ערוה כלל, שהרי התברר למפרע שבתו האיילונית לא היתה נשואה כלל לאחיו המת. אך אם הכיר בה שהיא איילונית וקידש אותה, והיתה האיילונית בתו

נעשה להן לצרות הראשונות, שנישאו ללא חליצה, ואסורות לבעליהן לפי בית שמאי, שאין לנו תקנה עבורן!

תא שמע, מהא דאמר רבי טרפון, מתלמידי בית שמאי: **תאבני** [כמו: תאב אני], **מתי תבא צרת הבת לידי,** שתפול אלי מנישואי אחי — **ואשאנה** בכך שאייבם אותה!

ומוכח שעשו בית שמאי כדבריהם!

ומשינינן: **אימא** כך אמר רבי טרפון: מתי תבוא צרת הבת לידי, **ואשיאנה** לשוק, בלי חליצה, כדברי בית הלל.

ופרכינן: **והא רבי טרפון "תאבני"** [תאב אני] **קאמר!** ומשמע מדבריו שהוא שואף לדבר חידוש, שאינו מצוי עתה. ואם הוא סבור כבית הלל, הרי אין בכך חידוש, לפי שכולם נוהגים כבית הלל!?

ומשינינן: רבי טרפון אמר שהוא תאב **לאפוקי מדרבי יוחנן בן נורי,** מתקנתו שתיקן לחלוץ לה.

ושאף רבי טרפון, להוציא מידי תקנה זו, ולהשיאה לשוק בלי לחלוץ לה, וכדברי בית הלל.

תא שמע: מעשה בבתו של רבן גמליאל, שהיתה נשואה לאבא, אחיו של רבן גמליאל.

ומת אבא, אחיו של רבן גמליאל, שהיה נשוי את בתו, בלא בנים, וייבם רבן גמליאל את צרתה, שהיא צרת בתו!

ומוכח מזה שרבן גמליאל ייבם את צרת בתו, שנהגו בית שמאי למעשה כדבריהם, כי אחרת לא היה רבן גמליאל מייבמה.

של היבם, הרי היא אוסרת צרתה.

וזה היא דעתו של תנא קמא.

או שאפילו אם הכיר בה שהיא איילונית בשעת קידושיה, ולא היה מקחה מקח טעות, אין צרתה נאסרת.

וטעם הדבר, היות ואיילונית, כיון שאינה יכולה לילד, היא אינה כלל בפרשת יבום. וצרתה נחשבת כ"צרת ערוה שלא במקום מצוה".

ושלא במקום מצוה לא נאסרת צרת ערוה.

וזה דעת אחרים. שהרי אמרו "בתו של רבן גמליאל, איילונית היתה", ומשמעות "היתה" — שהכיר בה בשעת נשואיה שהיא איילונית.

כי אם היה זה מקח טעות, היה מתאים לומר "שנמצאה איילונית".

ואיבעית אימא: אם כנס, נשא אחיו המת את בתו, והיתה יחד עם צרתה ביחד אצלו. **ולבסוף,** לפני מותו, גירש אחיו המת את בתו, ורק לאחר מכן מת האח, ונופלת לפניו עתה צרתה של בתו, שהיתה צרתה רק מחיים ולא בשעת נפילה ליבום — **איכא בינייהו,** בין תנא קמא לאחרים, האם יש לה פטור של צרת ערוה.

לדעת אחרים גם היא נחשבת כצרת ערוה, ולכן אמרו אחרים שרבן גמליאל ייבם אותה היות והיתה בתו איילונית, ואין האיילונית אוסרת צרתה.

אך לדעת תנא קמא, אין צורך לומר שהיא היתה איילונית. אלא אין זו צרת ערוה. היות

ובשעה שמת אחיו היא לא היתה צרת ערוה [שהרי גירש אחיו את הערוה], ואין איסור צרת ערוה אלא אם היתה צרה לערוה בשעת מיתה, שאז היא שעת הנפילה ליבום.

איבעית אימא: יש תנאי בביאה — איכא בינייהו.

שעשה אחיו של רבן גמליאל תנאי עם בתו של רבן גמליאל, שכונסה לאשה בתנאי שאין בה מומים.

ונחלקו תנא וקמא ואחרים האם אומרים "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", והוא מחל על תנאו כדי שלא תהיה בעילתו בעילת זנות של פנויה. או שאינו מוחל, ואם יש בה מום היא אינה אשתו.

לדעת תנא קמא, תנאו קיים, ואינו מוחל לה, ולכן אין היא אשתו, שהרי איילונית היא מום, וממילא אין צרתה צרת ערוה, שהרי אינה צרה לה.

ולדעת אחרים הוא מוחל על תנאו, והיא אשתו, וצרתה היא צרת ערוה. אלא שצרת ערוה איילונית מותרת, כיון שאיילונית אינה נקראת נפילה במקום מצוה, ואין איסור צרת ערוה אלא במקום מצוה.

מתיב רב משרשיא: מעשה ברבי עקיבא, שליקט אתרוג באחד בשבט.

והיינו, בסוף שנת האילן השניה לשמיטה, ובתחילת השנה השלישית.

ונהג בו, מספק, ב' עשורין [מעשר שני ומעשר עני]:

מעשר אחד, מעשר עני, הוא עישר לפי דין

אלא הרואה זאת, אומר:

לאפושי אויר קעביר. כדי להרבות את האויר בסוכה פחתו את המעזיבה.

מתיב מר זוטרא: מעשה בשוקת יהוא, שהיתה בירושלים, והיתה השוקת חקוקה בסלע, ולא היו בה ארבעים סאה מים, שהוא השיעור למקוה.

והיתה אותה השוקת "נקובה" למקוה שהיה לידה.

שהיה נקב בין השוקת למקוה, ודרך הנקב התחברו מי השוקת למי המקוה.

ובזאת נעשו מי השוקת מחוברים למי המקוה להחשב כמקוה אחת, שיש בה ארבעים סאה.

וכל טהרות שהיו בירושלים — נעשים על גבה. על סמך הטבילה בשוקת הזו.

ושלחו בית שמאי והרחיבוה, לניקבה שבין השוקת והמקוה, כדי שיהיו מי השוקת מחוברים למי המקוה בחיבור רחב יותר.

לפי שבית שמאי אומרים: אין מי השוקת נחשבים כמחברים למי המקוה, עד שתיפחת דופן השוקת שבצד המקוה ברובה, ויתערבו המים ברוב הרוחב שבין השוקת למי המקוה.

ואין די בעירוב מים דרך נקב שרוחבו כשפופרת הנאד [קוטר של שתי אצבעות].

ותנן: עירוב, חיבור שבין שני מקואות, נעשה באמצעות נקב שבין שתי המקואות,

המעשר שצריכים לעשר בשנת האילן החדשה, כדברי בית שמאי, האומרים שראש השנה לאילן הוא באחד בשבט.

ואילו מעשר אחד, מעשר שני, הוא עישר לפי המעשר הנוהג בשנה החולפת, כדברי בית הלל, הסוברים שראש השנה לאילן הוא בט"ו בשבט.

שמע מינה: עשו בית שמאי כדבריהם, ולכן נהג רבי עקיבא, מספק, כמותם!

ודחינן: לעולם לא עשו בית שמאי כדבריהם.

ורבי עקיבא, שעיישר שני עישורין מספק, אליבא דבית הלל עשה זאת, היות וגמריה, לימודו שלמד אימתי הוא ראש השנה לאילן — אסתפק ליה.

ולא ידע רבי עקיבא בבירור אי בית הלל באחד בשבט אמור שהוא ראש השנה לאילן, או בט"ו בשבט אמור.

מתיב מר זוטרא: מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופחת שמאי את המעזיבה, שבר את טיח התקרה, ועשה בו פתח, ופיכך על גבי המטה, בשביל הקטן, כדי שיאכל בסוכה.

שמע מינה: עשו בית שמאי כדבריהם. שהרי לבית הלל קטן הצריך עדיין לאמו פטור מן הסוכה.

ומשנינן: התם, עשו כדבריהם ולא חששו לאיסור לא תתגודדו, כי מי שרואה את פתיחת התקרה אינו יודע שלצורך קיום מצות סוכה על ידי קטן שצריך עדיין לאמו עושים זאת.

מים בשוקת הוא דקא עביר. לכן הוא עושה נקב הרחב.

ואין זה דומה לשתי תורות.

ומביאה הגמרא ראייה שנהגו בית שמאי כדבריהם:

תא שמע, מהא דאמר רבי אלעזר בר צדוק: כשהייתי לומד תורה אצל רבי יוחנן החורני, ראיתי שהיה אוכל פת הריכה במלח בשני בצורת.

באתי, והודעתי את אבא.

אמר לי: הולך לו זיתים. והולכתי לו.

ראה אותן, את הזיתים, שהן לחין, וסבר שבא עליהן המוהל היוצא מן הזיתים, ו"הוכשרו" בכך לקבל טומאה.

[אין אוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן ניתן עליהם משקה, ובכך הם "מוכשרים",

כאשר שיעור הרוחב של הנקב הוא כשפופרת הניתנת כפה הנוד.⁽¹⁾

והרוחב הזה של השפופרת, נמדד הן בעובייה של דופן השפופרת העגולה, והן בחללה של השפופרת.

ובסך הכל, הוא בקוטר של כשתי אצבעות, המסתובבות סביב עצמן, וחוזרות למקומן.

דהיינו, נקב עגול [ולא צריך להיות מרובע] אשר קוטרו הוא כקוטר העיגול שיוצרות שתי אצבעות המסתובבות סיבוב שלם סביב עצמן.

שמע מינה: מכך שהרחיבו בית שמאי את החיבור של השוקת למים, שעשו בית שמאי כדבריהם.

ומשינין: התם, שם עשו בית שמאי כדבריהם משום שאין לחשוש בכך ללא תתגודדו.

הרואה אומר: לאפוי מוא, כדי להרבות

והגרי"ז בספרו [בפרק ו' מהלכות מקואות] מוכיח שאפילו לדעת הראשונים הסוברים שגם במים צריך כשפופרת הנאד, ולא די בנקב, אין השיעור הזה נאמר במים, שרק בהשקת מים בקוטר של שפופרת הנאד נוצר חיבור בין המקואות.

אלא הוא שיעור ברוחב הנקב בלבד.

אך אם אין המים ממלאים את הנקב, אין זה נקב שבין שני מקואות, אלא נקב שמחוץ להן או מעליהן!

ולכן, לא נאמר שצריכים המים להיות בקוטר של שפופרת הנאד, אלא רק אם היה הנקב במחיצה שבין שני המקואות.

אך אם היתה השקה של מים בין שני מקואות מעל המחיצה שביניהן, די בכך שיהיו שם מים

1. שיעור מקוה הוא בארבעים סאה. אך ניתן לערב מקואות שאין בהם ארבעים סאה ולעשותם למקוה אחת, שיש בה ארבעים סאה, על ידי חיבור המקואות באמצעות "השקה" ביניהם.

ההשקה צריכה להיות על ידי חיבור מי המקואות אלו לאלו, באמצעות נקב שבמחיצה ביניהם, ברוחב "שפופרת הנאד", שהוא שיעור קוטר של שתי אצבעות.

ונחלקו הראשונים, האם כל רוחב הנקב צריך להיות מלא במים, או די בכך שיש נקב במחיצה שביניהם ברוחב כשפופרת הנאד, אבל אין צריך בו השקה של מים אלא בשיעור של "טופח על מנת להטפוח", שהוא שיעור מים מועט ביותר [עיין בתוס'].